

Results of the Survey on Risky Behaviour and Mental Health of Pupils of Primary and Secondary Schools in Prague in the Area of Substance Use

PETRENKO, R.

Centre for Social Services Prague, Prague, Czech Republic

Citation | PETRENKO, R. Výsledky šetření rizikového chování a duševního zdraví žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze v oblasti užívání návykových látek. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*. 2024, **7**(3-4), 162–168; <https://doi.org/10.35198/APLP/2024-003-4-0003>

Background | The research on risky behavior and mental health among students in the upper grades of primary schools and secondary schools in Prague has been focusing on identifying trends in risky behavior, substance use, and mental health issues since 2016. **Aims** | The aim of the survey was to identify the current status and trends in risk behaviours including substance use (e.g. alcohol, marijuana, tobacco and nicotine). The Prague Social Services Centre is conducting this research to provide relevant data for the prevention and promotion of mental health among school children. **Methods** | The questionnaires were completed online during school hours. The research sample was weighted annually to match the current age and gender distribution of the student population in Prague.

Sample | In 2023, the survey covered 10 097 pupils in primary schools, secondary schools and grammar schools (aged 11-21 years). **Results** | The 2023 findings showed that the prevalence of most substance use has stabilized or declined over the long term, including alcohol and conventional cigarette use. In contrast, the use of electronic cigarettes and energy drinks has increased. Marijuana use remains stable.

Conclusions | Data analysis underscores the need for continued prevention efforts to address addictive phenomena and promote mental health. In particular, increased attention should be paid to preventing the use of electronic cigarettes and to preventing and educating primary school pupils about the risks associated with the consumption of energy drinks.

Keywords | risky behaviour – addictive substances – mental health – primary schools – secondary schools – prevention

Submitted | 12. November 2024

Accepted | 26. November 2024

Grant affiliation | The research was supported by the Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic from the Call for Applications for Subsidies for Activities in the Field of Primary Prevention of Risky Behaviour and Mental Health Support in Schools and School Facilities for 2024. The remaining funding is provided by the Centre for Social Services Prague, which is a contributory organisation of the City of Prague.

Correspondence address | Bc. Roman Petrenko, Centre for Social Services Prague, Žilinská 2769/2, 140 00 Prague 4, Czech Republic

roman.petrenko@csspraha.cz

Výsledky šetření rizikového chování a duševního zdraví žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze v oblasti užívání návykových látek

PETRENKO, R.

Centrum sociálních služeb Praha, Praha

Citace | PETRENKO, R. Výsledky šetření rizikového chování a duševního zdraví žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze v oblasti užívání návykových látek. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*. 2024, 7(3-4), 162–168; <https://doi.org/10.35198/APLP/2024-003-4-0003>

Východiska | Výzkum rizikového chování a duševního zdraví žáků druhého stupně základních škol a středních škol v Praze se od roku 2016 zaměřuje na identifikaci trendů v oblasti rizikového chování, užívání návykových látek a duševních potíží. **Cíle** | Cílem šetření bylo zjistit aktuální stav a vývoj rizikového chování včetně užívání návykových látek (např. alkohol, marihuana, tabák a nikotin). Centrum sociálních služeb Praha realizuje tento výzkum s cílem poskytnout relevantní data pro prevenci a podporu duševního zdraví žáků na školách.

Metody | Data byla shromažďována pomocí anonymního dotazníkového šetření mezi žáky pražských škol. Dotazníky byly vyplňovány online během vyučování. Výzkumný soubor byl každoročně vážen, aby odpovídal aktuálnímu rozložení věku a pohlaví žákovské populace v Praze.

Soubor | V roce 2023 šetření zahrnovalo 10 097 žáků základních škol, středních škol a gymnázií (věk 11–21 let).

Výsledky | Závěry z roku 2023 ukázaly, že výskyt užívání většiny návykových látek se v dlouhodobé perspektivě stabilizoval nebo klesá, včetně konzumace alkoholu a klasických cigaret. Naopak vzrostlo užívání elektronických cigaret a energetických nápojů. Užívání marihuany zůstává stabilní. **Závěry** | Analýza dat podtrhuje nutnost pokračovat v preventivních opatřeních zaměřených na adiktologické jevy a podporu duševního zdraví. Zvýšená pozornost by měla být věnována zejména prevenci užívání elektronických cigaret i prevenci a osvětě týkající se rizik spojených s konzumací energetických nápojů mezi žáky základních škol.

Klíčová slova | rizikové chování – návykové látky – duševní zdraví – základní školy – střední školy – prevence

Došlo do redakce | 12. listopadu 2024

Přijato k tisku | 26. listopadu 2024

Grantová podpora | Výzkum byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky z Výzvy pro podávání žádostí o poskytnutí dotace na aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování a podpory duševního zdraví ve školách a školských zařízeních pro rok 2024. Zbýlé financování zajišťuje Centrum sociálních služeb Praha, které je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy.

Korespondující autor | Bc. Roman Petrenko, Centrum sociálních služeb Praha, Žilinská 2769/2, 140 00 Praha 4

roman.petrenko@csspraha.cz

1 ÚVOD

Na území hlavního města Prahy probíhá již od roku 2016 každoroční monitoring rizikového chování žáků. Týká se žáků od 6. ročníků základních škol (a víceletých gymnázií) až po 4. ročníky středních škol (věk respondentů 11 až 21 let).

Komparaci dat realizuje Centrum sociálních služeb Praha, oddělení Pražské centrum primární prevence (dále jen CSSP). Centrum sociálních služeb Praha je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy. Poskytuje terénní, ambulantní i pobytové služby široké škále osob v tíživé životní nebo sociální situaci. Rozsah služeb realizovaných CSSP zahrnuje služby především z oblasti sociální, ale jeho nedílnou součástí jsou také některé ze služeb zdravotnických, informačních apod. Zároveň CSSP zaměřuje svou činnost i na sféru odborného vzdělávání a na metodickou a koncepční aktivitu, a to nejen v oblasti sociálních služeb na území Prahy.

Výsledky z předchozích ročníků jsou k dispozici na www.prevence-praha.cz. Data z minulých let ukazují nárůst podílu žáků trávících nadměrné množství času digitálními technologiemi a dále varovné výsledky v oblasti duševního zdraví žáků, a to i z nově zahrnutých oblastí, jakými jsou poruchy spánku a sebepoškozování.

2 METODY

Dotazník je každý rok distribuován jednotlivým školám v rámci všech částí Prahy. Žáci dotazník vyplňují samostatně na internetu (tzv. metoda CAWI, Computer Assisted Web Interviewing) během vyučování. Zatímco v dřívějších letech bylo nejčastějším způsobem vyplňování na školním počítači, v posledních letech volí řada škol zejména u starších dětí – středoškoláků vyplňování na mobilních telefonech. Dotazník je uzpůsobený pro obě varianty.

2.1 Výzkumný vzorek

V průměru se výzkumného šetření účastní každý rok 10 861 žáků. Konkrétně v roce 2016 bylo do výzkumu zapojeno celkem 18 580 respondentů, v roce 2017 celkem 8 644 respondentů, v roce 2018 celkem 8 482 respondentů, v roce 2019 celkem 9 278 respondentů, v roce 2020 celkem 8 724 respondentů, v roce 2021 celkem 9 793 respondentů, v roce 2022 celkem 13 286 respondentů a v roce 2023 celkem 10 097 žáků.

Celkově ale dotazník v roce 2023 vyplnilo 13 063 žáků základních a středních škol a gymnázií (ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií). Za účelem zpřesnění výpovědní hodnoty dat však vždy před jejich zpracováním provádíme čištění. Část žáků totiž vyplní nesmyslné údaje (někteří omylem, někteří záměrně). Z původního počtu bylo vyřazeno celkem 2 966 respondentů, výsledný výzkumný vzorek tvoří celkem 10 097 respondentů. Sběr dotazníků byl realizován v termínu od 16. 11. 2023 do 15. 12. 2023.

2.2 Vážení dat

Šetření probíhá oslovením všech pražských škol, ale výběr respondentů nebývá dále nijak omezen a záleží na ochotě škol a jednotlivých žáků. Každý rok se tak z hlediska rozložení pohlaví, věku či druhu navštěvované školy získá trochu jiný vzorek žákovské populace. Výskyt rizikového chování silně závisí na věku, ale také na pohlaví respondentů, proto je vážení dat před jejich srovnáváním důležitým krokem k validitě prezentovaných závěrů.

Vážení znamená, že záměrně kompenzujeme počty respondentů našich šetření tak, aby odpovídaly celkové populaci žáků a žákyň v Praze z hlediska rozložení věku a pohlaví. Věkové kategorie, které jsou ve výběrovém souboru podreprezentovány, jsou započítány vícekrát, a naopak věkové kategorie, které jsou nadreprezentovány, jsou započítány méněkrát. Stejný princip platí také pro poměry mezi pohlavími. Tím se vykompenzuje výběrem vzniklé rozdíly ve věkové struktuře žáků či zastoupení pohlaví a komparace dat získá přesnější základ. Níže prezentované hodnoty pocházejí z vážených datových souborů.

2.3 Zaměření dotazníku

Aktuální verze dotazníku se zaměřuje na celou plejádu témat a problémů, na které pracovníci škol a další odborníci narážejí u dětí, mladistvých i mladých dospělých. Vedle adiktologických témat se výzkum věnuje wellbeingu žáků, poruchám příjmu potravy, sebepoškozování, zkušenosti s ubližováním v třídních kolektivech (šikanou) a podobně.

Výzkumy jsou anonymní, nezaznamenávají osobní ani identifikační údaje žáků. Žáci i pracovníci škol jsou o tom před sběrem dat poučeni. Data jsou vždy zpracována pouze hromadně, není tedy možné z nich identifikovat konkrétní osobu. V tomto typu designu nesledujeme přesné identifikační údaje školy, pouze její typ, proto nevíme, kolik škol a které přesně se do šetření zapojují. Řádově to jsou, podle našeho odhadu, vyšší desítky škol. Zapojení jednotlivých škol a žáků je dobrovolné.

2.4 Etika

Cílem šetření je identifikace aktuálních hrozeb a trendů a lepší možnost následné cílené podpory v oblasti prevence. Učitelé jsou instruováni, aby po vyplnění dotazníků žákům připomněli konkrétní možnosti pomoci v dané škole (na jaké pracovníky školy je možné se obrátit se svými problémy, číslo na Linku bezpečí atd.). Na konci dotazníku žáci naleznou informace a odkazy na stránky a organizace, kam se mohou obrátit v případě, že potřebují pomoc.

Zaměření otázek odpovídá tomu, v jakých oblastech se v praxi u dětí objevuje rizikové chování, příznaky závislosti nebo zhoršené duševní pohody. Různé studie ukazují, že samotné dotazování nenavádí respondenty k rizikovému chování (Coppersmith et al., 2022; DeCou a Schumann,

2018; Mathias et al., 2012). Dotazník neobsahuje žádné návody, jak se k rizikovému chování přiblížit. Abychom zajistili, že je dotazník respondenty vnímán jako bezpečný, konzultujeme výzkum s psychology, pedagogy či odborníky z Národního ústavu duševního zdraví.

Otevřené pojmenování témat, která mohou být pro žáky citlivá, je naopak pozitivní, pomáhá destigmatizaci, vede žáky k potřebě zamyslet se nad vlastními pocity. Odborná dotazníková šetření podle výzkumů nepředstavují riziko traumatizace, naopak mohou být impulsem k hledání odborné pomoci a nasměrovat žáka k úzdavě.

3 VÝSLEDKY

V rámci dotazníku se ptáme žáků na jejich zkušenosti s konzumací a užíváním různých látek. Protože dotazník reaguje na potřeby škol a problémy, které učitelé a další pracovníci ve školách registrují, mezi látkami, na které se šetření dotazuje, máme na prvním místě energetické nápoje. Dále dotazník obsahuje také otázky na zkušenosti žáků s užíváním alkoholu, marihuany či kratomu (viz graf 1 níže).

3.1 Energetické nápoje

V roce 2023 se ke konzumaci energetického nápoje alespoň jednou přiznala více než polovina žáků (62,4 %). Jedná se o větší podíl chlapců (67,4 %) než dívek (57,2 %). Celých 5 % žáků pije energetické nápoje denně či téměř denně a dalších 8,7 % pravidelně skoro každý týden. Otázka na energetické nápoje byla do sběru dat zařazena poprvé v roce 2022. Ve sledovaných letech 2022 a 2023 jsou výsledky téměř totožné.

3.2 Alkohol

V roce 2023 se ke konzumaci alkoholu přiznala více než polovina žáků (58,8 %). Jednalo se o mírně vyšší podíl dívek (60,3 %) než chlapců (57,5 %). Přibližně 8,4 % dívek a 9,5 % chlapců uvedlo, že alkohol pijí pravidelně skoro každý týden až denně. Při pohledu na frekvenci pití alkoholu podle let věku je samozřejmé, že s rostoucím věkem narůstá. Zatímco u 11letých měla nějakou zkušenost s alkoholem zhruba pětina žáků, a to spíše ojediněle, u 17letých žáků měly nějakou zkušenost až tři čtvrtiny z nich, a to ve většině případů opakovanou. Příliš pozitivní není ani fakt, že u žáků starších 18 let se za pravidelné konzumenty označila sama celá čtvrtina žáků.

Ve sledovaných letech má četnost konzumace alkoholu mírně se zlepšující tendenci. Žáci konzumují alkohol méně často než v minulosti. Nejméně pili žáci alkohol v roce 2020 (patrně následkem protiepidemických opatření). Podíl žáků, kteří uvedli, že za poslední rok nepili alkohol nikdy, se zvýšil z 32,9 % (2016) na 41,2 % (2023).

V roce 2022 jsme poprvé zařadili otázku, kolikrát se žákům v uplynulém roce stalo, že vypili 5 a více sklenic alkoholu při jedné příležitosti. V roce 2022 66,4 % žáků uvedlo,

že se jim to nestalo nikdy, v roce 2023 se tento podíl mírně navýšil na 67,5 % žáků. V roce 2023 uvádí 32,5 % žáků, že v uplynulém roce vypilo při jedné příležitosti 5 nebo více sklenic alkoholu, 5,3 % chlapců a 4,1 % dívek tak činilo pravidelně až denně.

V roce 2023 přiznalo opilost alespoň jednou 34,8 % žáků. Opakovaně se v uplynulém roce opilo 19,3 % žáků. Stejně jako v případě konzumace alkoholu, četnost výskytu opilosti u žáků měla do roku 2020 sestupnou tendenci, poté došlo k mírnému nárůstu (stále se ale jedná o hodnoty nižší než v roce 2016). Počet žáků, kteří podle svých slov nebyli v posledním roce nikdy opilí, byl nejvyšší v roce 2020 (69 %), poté došlo ke snížení na 66 % v roce 2021 a na 65 % v letech 2022 a 2023. Počet žáků, kteří uvedli opilost skoro každý týden či den, poklesl v roce 2020 (patrně i následkem koronavirových opatření) na nejnižší hodnotu 4,4 %. V následujících letech došlo k jejímu opětovnému nárůstu na 5,9 % v roce 2021, 6,1 % v roce 2022 a 5,0 % v roce 2023.

3.3 Marihuana

V roce 2023 se k užití marihuany alespoň jednou přiznalo 20,6 % žáků. Opakovaně až denní užívání marihuany potom uvádělo 9,3 % žáků. Stejně jako v předchozích letech se drží trend, kdy více než 78 % žáků (až 81,2 % v roce 2018) udává, že v uplynulém roce marihuanu nebo hašiš vůbec nekouřili.

V letech 2016 až 2019 se velmi mírně zvyšoval počet žáků, kteří kouření marihuany přiznali skoro každý týden či den. Jejich podíl vzrostl z 3,2 % v roce 2016 až na 5,0 % v roce 2019. V roce 2020 došlo ke zmenšení této skupiny pravidelných uživatelů na 3,3 % (patrně i vlivem koronavirových opatření). Poté došlo opět k nárůstu na 3,7 % v roce 2021 a až na 4,6 % v roce 2022. V roce 2023 se podíl těchto uživatelů marihuany snížil na 3,1 %.

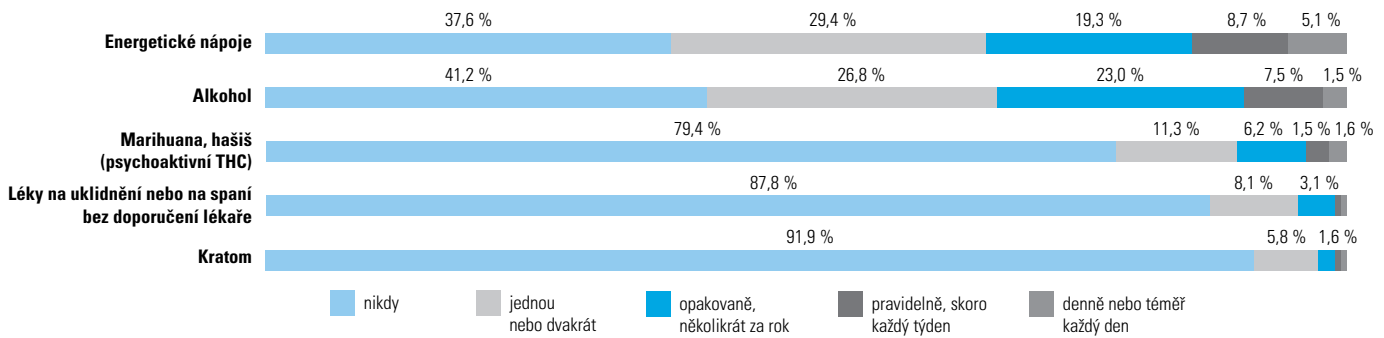
3.4 Kratom a léky

V rámci šetření se ještě dotazujeme na kratom a užívání léků na uklidnění nebo na spaní, které jsou standardně na předpis, ale žáci je (zne)užívají bez předepsání lékařem.

Ačkoli se užívání kratomu věnuje hodně mediální pozornosti, naše data vypovídají o relativně malé zkušenosti žáků s jeho užíváním.

V roce 2023 užilo kratom alespoň jednou 8,1 % žáků. Populárnější byl u chlapců (10,3 %) než u dívek (5,9 %). V roce 2022 ho 2,9 % žáků vyzkoušelo jen jednou či dvakrát a opakovaně či pravidelně ho užívalo jen kolem 1,5 % žáků. V roce 2023 vyzkoušelo kratom jednou či dvakrát 5,8 % žáků, další 2,3 % žáků ho užívala opakovaně.

Léky na uklidnění nebo na spaní bez lékařského předpisu si v roce 2023 vzalo alespoň jednou 12,2 % žáků, z nichž většina tak učinila pouze jednou nebo dvakrát (8,1 %). Jednalo se o větší podíl dívek (16,6 %) než chlapců (8,1 %).

Graf 1 | Četnost užívání vybraných látek za posledních 12 měsíců (pole menší než 1 % nejsou v grafu označena popisem hodnoty) v roce 2023

3.5 Cigarety, tabák, nikotin

Dotazování se dále zaměřuje také na zkušenosti žáků s užíváním výrobků obsahujících tabák a nikotin (viz graf 2 níže).

V roce 2023 bylo ze zmíněných variant nejpopulárnější tzv. „vapování“ (tedy elektronická cigareta), k jejímuž užití alespoň jednou se přiznalo 38,7 % žáků a 9,2 % žáků uvedlo, že elektronickou cigaretu užívali pravidelně až denně. Druhým nejpopulárnějším způsobem je klasická cigareta, jejíž užití alespoň jednou přiznalo 23,4 % žáků a 13,2 % těchto žáků pak kouřilo klasické cigarety opakovaně až denně.

Nikotinové sáčky užilo v uplynulém roce 12,8 % žáků. Nejméně populárním způsobem užití nikotinu jsou zařízení pro zahřívání tabákové směsi a žvýkací či orální tabák, které alespoň jednou užilo 10 a méně procent žáků.

Více dívek než chlapců vyzkoušelo alespoň jednou v uplynulém roce zařízení pro zahřívání tabákové směsi (11,4 %), elektronickou cigaretu (42,3 %) a klasickou cigaretu (25,4 %). Podíl dívek také převažuje u opakovaných uživatelů (4,4 % u zařízení, 23,7 % u vapování a 15,1 % u klasických cigaret). Chlapci pak vyzkoušeli častěji než dívky alespoň jednou žvýkací tabák (11,0 %), nikotinové sáčky (15,4 %) a převažují také u opakovaných uživatelů (6,0 % u žvýkacího tabáku a 7,6 % u nikotinových sáčků).

Užívání klasických cigaret má ve sledovaných letech sestupný trend. Zatímco v roce 2019 vyzkoušelo klasickou cigaretu alespoň jednou 28,6 % žáků, v roce 2023 už jich bylo jen

23,4 %. Snížil se i podíl žáků, kteří kouří denně (z 7,6 % v roce 2019 na necelých 5,0 % v následujících letech a na 3,1 % v roce 2023).

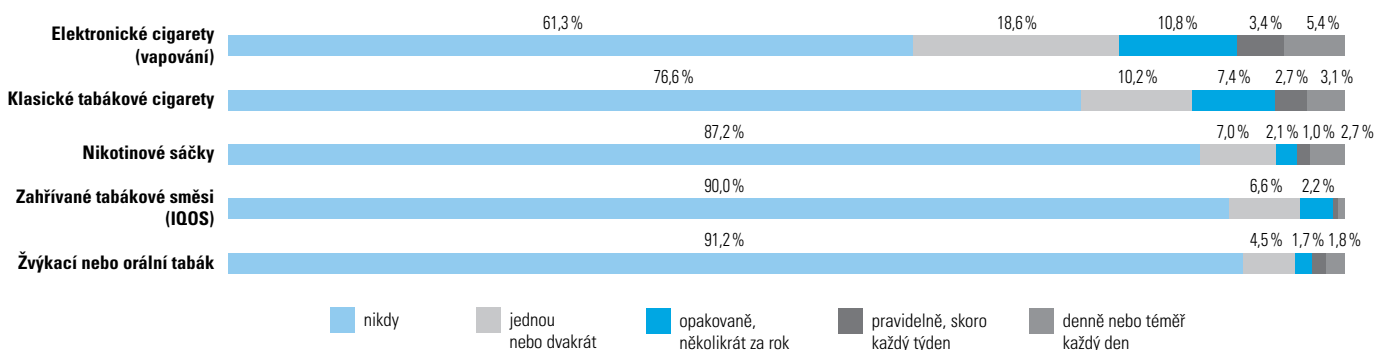
Ve sledovaných letech ubylo i žáků, kteří alespoň jednou zkusili zařízení pro zahřívání tabákové směsi. Podíl žáků, kteří toto zařízení v uplynulém roce nevyzkoušeli nikdy, se zvýšil z 85,5 % v roce 2019 na 90,0 % v roce 2023. Ve sledovaných letech došlo také k poklesu žáků, kteří toto zařízení užívají denně, z 1,9 % na 0,6 % v roce 2023.

Také žvýkací či orální tabák zažil ve sledovaných letech pokles v oblíbenosti. V roce 2019 užilo žvýkací tabák 12,8 % žáků z výběrového souboru, výraznější pokles následoval v roce 2022, kdy už se jednalo o 8,2 % žáků a v roce 2023 potom o 8,8 % žáků.

Naopak vzrostla mezi žáky obliba elektronické cigarety. V roce 2019 ji vyzkoušelo alespoň jednou 27,9 % žáků, v roce 2022 došlo k většímu nárůstu na 37,8 % a v roce 2023 na 38,7 %.

Přibýlo i pravidelných uživatelů. V roce 2019 užívalo elektronickou cigaretu opakovaně až denně 11,8 % žáků, v roce 2022 došlo k většímu nárůstu na 19,9 % a v roce 2023 na 20,1 %. U denního užívání pak vzrostl podíl uživatelů z 1,9 % v roce 2019 na 5,4 % v roce 2023.

V roce 2022 byla poprvé zařazena také otázka na užití nikotinových sáčků a 14,4 % žáků uvedlo, že v uplynulém roce užili nikotinové sáčky. V roce 2023 se tento podíl mírně snížil na 12,8 %.

Graf 2 | Četnost užívání různých forem tabáku a nikotinu za posledních 12 měsíců (pole menší než 1 % nejsou v grafu označena popisem hodnoty) v roce 2023

4 DISKUZE

Výzkum datově podložil názory, které v posledních letech slyšíme od pracovníků škol, a to na potřebnost preventivních programů ve školách a vhodného výběru témat pro programy všeobecné primární prevence. Školy dále trápí přetrvávající adiktologické jevy, které znamenají potřebu nerezignovat na adiktologickou prevenci.

Pro srovnání výsledků můžeme využít např. *Zprávu o nelegálních drogách v České republice 2024* a *Zprávu o digitálních závislostech v České republice 2024* Úřadu vlády České republiky. Obě zprávy pracují mj. s daty z popisovaného šetření v Praze, ale využívají také jiné původní datové zdroje aktuální pro dětskou a mladistvou populaci v ČR, podložené zejména mezinárodním výzkumem Health Behaviour in School-aged Children (dále jen HBSC). Hlavními řešiteli studie HBSC v ČR jsou Mgr. Michal Kalman, Ph.D., a Mgr. Petr Baďura, Ph.D., z Univerzity Palackého v Olomouci.

Například konopné látky užilo podle studie HBSC realizované v roce 2022 někdy v životě celkem 16,1 % dospívajících (17,4 % chlapců a 14,7 % dívek) ve věku 15 let. V posledních 30 dnech užilo konopí celkem 7,7 % dospívajících (8,5 % chlapců a 6,8 % dívek), z toho opakovaně, tj. 3krát a častěji, celkem 3,9 % (4,3 % chlapců a 3,4 % dívek). Pro srovnání, v rámci výzkumného šetření v Praze je zaznamenána míra užití marihuany alespoň jednou u 20,6 % žáků. Opakované užívání marihuany uvádělo 9,3 % žáků.

Pro lepší přehlednost jsme vybrané výsledky zanesli do tabulky 1. Upozorňujeme, že se jedná pouze o ilustrativní srovnání, protože cílová skupina výzkumů, jejich metodologie a především ani znění otázek nejsou totožné.

Rozdílná hodnota u otázek na zkušenost s alkoholem může pramenit z rozdílného zadání otázek. Zatímco ve výzkumu

žáků v Praze se ptáme na zkušenost za uplynulý rok, studie HBSC se ptá na celoživotní prevalenci. Žák tak mohl pít alkohol před dvěma lety, ale od té doby ani jednou, není tedy ve výsledku HBSC zařazen do populace, která alkohol ještě nevyzkoušela, nicméně v Praze by byl ten samý žák započítán jako ten, kdo alkohol vůbec nepil (myšleno za poslední rok). Zřejmě proto je u CSSP 2023 tato hodnota vyšší.

Celkově však navzdory rozdílnému znění otázek vykazuje srovnání obou výzkumů ve sledovaných látkách (s výjimkou alkoholu) až překvapivě podobné výsledky. To vytváří předpoklad, že se reálné hodnoty užívání návykových látek v žačkovské populaci skutečně pohybují okolo těchto hodnot.

Naše data z roku 2023 tak ukazují na znepokojivé trendy, zejména v užívání energetických nápojů a elektronických cigaret, které se mezi žáky stávají častějšími. Naopak užívání tradičních cigaret a některých tabákových produktů klesá. Spotřeba alkoholu se mírně snížila, avšak pravidelné pití zůstává problémem zejména u starších žáků. Užívání marihuany a nikotinových produktů zůstává stabilní.

Užívání energetických nápojů žáky, zejména jejich častou konzumací mezi žáky ve věku povinné školní docházky, považujeme za škodlivou až ohrožující. A pracovníci škol reportují celou řadu negativních důsledků, které potom u žáků pozorují. Konzumace energetických nápojů u dětí a dospívajících se pojí s celou řadou rizik a negativních následků. Mezi ně patří i dopady na fyzický stav, například zátěž pro oběhovou soustavu (zvýšení srdeční frekvence a krevního tlaku), nápor na fungování jater a dalších orgánů (kolísání hladiny glukózy, riziko vzniku diabetu). Pro školský terén jsou nicméně palčivějšími projevy v chování žáka, jako je dočasná hyperaktivita, nesoustředění a roztěkanost, psychomotorický neklid, agresivní chování a impulzivita, zhoršení schopnosti učení, návaly euforie a poté naopak skleslosti, úzkost a nervozita, ospalost či usínání v hodinách.

CSSP Praha 2023		HBSC 2022	
Popis sledovaného jevu	Výsledek	Popis sledovaného jevu	Výsledek
Kouřil/a marihuanu nebo hašiš alespoň 1x v uplynulém roce	20,6 %	Zkušenost s konzumací marihuany	16,1 %
Kouřil/a marihuanu nebo hašiš opakovaně	9,3 %	Zkušenost s konzumací marihuany v posledních 30 dnech	7,7 %
Pravidelné či denní vapování (elektronická cigareta)	9,2 %	Pravidelně (alespoň jednou týdně) vapuje (elektronická cigareta)	10 %
Denní vapování (elektronická cigareta)	5,4 %	Každý den si dá „vapo“	5 %
Nepil/a v uplynulém roce alkohol	41,2 %	Žačkovská populace, která alkohol ještě nevyzkoušela	27 %
Opakovaně se v uplynulém roce opil/a	19,3 %	Opakovaně se alkoholickým nápojem opil	23 %
V uplynulém roce užíval/a nikotinové sáčky pravidelně či denně	3,7 %	Podíly pravidelných (týdenních) uživatelů nikotinových sáčků	3,6 %
V uplynulém roce užíval/a žvýkací tabák pravidelně či denně	2,6 %	Podíly pravidelných (týdenních) uživatelů žvýkacího tabáku	2,3 %
V uplynulém roce užíval/a kratom pravidelně či denně	0,8 %	Podíly pravidelných (týdenních) uživatelů kratomu	0,7 %
Pil/a energetické nápoje pravidelně či denně	13,6 %	Jeden energetický drink týdně	20 %
Pil/a energetické nápoje denně	5,1 %	Jeden energetický drink denně	4 %

Tabulka 1 | Srovnání vybraných výsledků z výzkumu CSSP 2023 a studie HBSC 2022

5 ZÁVĚR

Článek shrnuje výsledky opakovaných šetření rizikového chování a duševního zdraví žáků druhého stupně základních škol a středních škol v Praze, které od roku 2016 realizuje Centrum sociálních služeb Praha. Výzkum zkoumá mj. zkušenosti žáků s užíváním návykových látek, včetně alkoholu, marihuany, cigaret a nikotinových produktů. Výsledky z roku 2023 ukazují, že oblast užívání návykových látek v celkovém kontextu a dlouhodobém horizontu vychází spíše pozitivně, protože četnost užívání většiny látek nestoupá, v některých případech naopak dokonce klesá, což je dobrou zprávou zejména při porovnání s nárůstem problémů v oblasti duševního zdraví dětí, výrazného zvýšení sebepoškozování, výskytu symptomů úzkostných a depresivních stavů a rizikového a nadměrného užívání technologií.

Role autorů | Komparaci dat realizuje Centrum sociálních služeb Praha, oddělení Pražské centrum primární prevence. Magistrát hlavního města Prahy je zadavatelem výzkumného šetření a podílí se na distribuci dotazníků i interpretaci výsledků. Koordinaci výzkumného šetření, zpracování dat a jejich publikaci zajišťuje vedoucí výzkumu Bc. Roman Petrenko (zaměstnanec Centra sociálních služeb Praha) ve spolupráci s datovými analytiky Mgr. Miroslavem Líbalem a Mgr. Dominikou Matějovcovou (výzkumná agentura Anreva Solution s.r.o.) a kolektivem pracovníků Centra sociálních služeb Praha, oddělení Pražského centra primární prevence.

Konflikt zájmů | Bez konfliktu zájmu

LITERATURA / REFERENCES

- COPPERSMITH, Daniel L., DEMPSEY, Walter, KLEIMAN, Evan M., BENTLEY, Kate H., MURPHY, Susan A. a NOCK, Matthew K. Just-in-Time Adaptive Interventions for Suicide Prevention: Promise, Challenges, and Future Directions. *Psychiatry*. 2022, **85**(4),317–333. <https://doi.org/10.1080/00332747.2022.2092828>.
- DECOU, Christopher R. a SCHUMANN, Matthew E. On the Iatrogenic Risk of Assessing Suicidality: A Meta-Analysis. *Suicide Life Threat Behav*. 2018, **48**(5),531–543. <https://doi.org/10.1111/sltb.12368>.
- CHOMYNOVÁ, Pavla, DVOŘÁKOVÁ, Zuzana, GROHMANNOVÁ, Kateřina, ORLÍKOVÁ, Barbora, ČERNÍKOVÁ, Tereza, FRANKOVÁ, Eva, GALANDÁK, Daniel, FIDESOVÁ, Hana a VOPRAVIL, Jiří. *Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2024 [Report on Illicit Drugs in the Czech Republic 2024]*. Chomynová, P. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky, 2024. ISBN 978-80-7440-344-6 (online, PDF). Dostupné z: www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/.
- CHOMYNOVÁ, P., DVOŘÁKOVÁ, Zuzana, ČERNÍKOVÁ, Tereza, ORLÍKOVÁ, Barbora, GROHMANNOVÁ, Kateřina, FRANKOVÁ, Eva, ROUBALOVÁ, Michaela a GALANDÁK, Daniel. *Zpráva o digitálních závislostech v České republice 2024 [Report on Digital Addictions in the Czech Republic 2024]*. Chomynová, P. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky, 2024. ISBN 978-80-7440-343-9 (online, PDF). Dostupné z: www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/.
- MATHIAS, Jane L. a ALVARO, Pasquale K. Prevalence of sleep disturbances, disorders, and problems following traumatic brain injury: a meta-analysis. *Sleep Med*. 2012, **13**(7),898–905. <https://doi.org/10.1016/j.sleep.2012.04.006>.
- PETRENKO, Roman, LÍBAL, Miroslav a MATĚJOVCOVÁ, Dominika. *Komparace dat ze šetření rizikového chování a duševního zdraví žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze*. Centrum sociálních služeb Praha, 2024. Dostupné z: www.prevence-praha.cz.
- PETRENKO, Roman, LÍBAL, Miroslav a MATĚJOVCOVÁ, Dominika. *Závěrečná zpráva z realizace výzkumného šetření rizikového chování, wellbeingu a duševního zdraví žáků v Ústeckém kraji*. Anreva Solution, 2023. Dostupné z: www.anreva.cz.
- UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. *Zdravá generace* [online]. 2024. Dostupné z: <https://zdravagenerace.cz/>.